**Український державний університет
імені Михайла Драгоманова**

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 53-54

Київ – 2025

В І С Н И К
А Г Р А Р Н О Ї
І С Т О Р І Ї

53-54'2025

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
О.В. Потильчак, В. Сукарєв

B U L L E T I N O F
A G R A R I A N
H I S T O R Y

53-54'2025

Scientific journal

УДК 94:63(100)
В 53
DOI: 10.31392/VAH-2025.53-54

Засновник:
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з історичних наук (спеціальність В9 / 032 Історія та археологія)

Ідентифікатор медіа: R30-04514

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
https://agrarian-history.com.ua

Адміністратор сайту:
С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (097) 130-91-96;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 5 від 25.12.2025 р.)

Підп. до друку 27.12.2025
Формат 70 х 108 1/16.
Папір офсет. Друк. різогр.
Ум. автор. арк.: 26
Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших відомостей.

https://doi.org/10.31392/VAH-2025.53-54.10
УДК 36.477 (1921/1926)

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ АГРОНОМІЧНЕ ТОВАРИСТВО У 1920-Х РР. (ВІД СТВОРЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ)

Шарпатий Віктор Григорович
доктор історичних наук,
професор кафедри історії та етнології України,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: sharp5880@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-7597-2061

Анотація. Мета статті. *На основі аналізу архівних джерел та офіційних документів досліджується діяльність Всеукраїнського агрономічного товариства (ВАТ) упродовж 1920 – 1926 років, метою якого було відродження сільського господарства в часи його занепаду. Згодом із впровадженням курсу на суцільну колективізацію в українському селі та зміною пріоритетів в аграрному секторі товариство стало об'єктом ідеологічного, політичного та кримінального переслідування.* ***Методологія дослідження*** *– принципи науковості, історизму, об'єктивності, методи: історико-порівняльний, проблемно-хронологічний, структурно-системний.* ***Наукова новизна.*** *Аналізується процес створення та діяльність Всеукраїнського агрономічного товариства в Україні у першій половині 1920-х років. Досліджується основні напрямки конструктивної роботи товариства щодо агрономії, селекції, ветеринарії, зоології з метою відродження рослинництва та тваринництва. Проаналізовано формування місцевих органів товариства в українських губерніях, їх матеріальне забезпечення, впровадження сільськогосподарської освіти та політику кредитування сільських господарств. Висвітлюється високий рівень наукової кваліфікації очильників ВАТ і їх активну громадянську позицію. Стверджується, що в середині 1920-х років появляються елементи політизації в роботі товариства, а з впровадженням політики суцільної колективізації в українському селі, методологічні принципи засновників ВАТ спрямовані на зміцнення матеріально-технічної бази сільських господарств, радянська влада визнала «шкідливими».* ***Висновки.*** *Створення Всеукраїнського агрономічного товариства відбулося на першому Всеукраїнському агрономічному з'їзді у листопаді 1921 року. Завданням товариства було консолідувати агрономічні сили України для відновлення та розвитку сільського господарства, тобто продуктивних сил селянських господарств. ВАТ намагалося долучити широке коло фахівців сільського господарства до вироблення та здійснення агрономічної політики. Але методологічні принципи засновників ВАТ стали несумісними з політикою суцільної колективізації яка розпочалася в українському селі в 1929 році. Товариство, яке орієнтувалося на зміцнення селянських господарств, стало об'єктом ідеологічного, політичного і кримінального переслідування. У лютому-березні 1930 року колишніх «ватівців» було звинувачено у підриві економічної могутності республіки, намаганні реставрувати капіталістичний лад і репресовано органами ГПУ УСРР.*

Ключові слова: *аграрна політика, радянська влада, сільське господарство, колективізація, селянські господарства, репресії.*

Постановка проблеми. Історія становлення та функціонування Всеукраїнського агрономічного товариства в УСРР 1920-х рр. належить до повсякденного життя української науково-педагогічної інтелігенції, яка в умовах економічної скрути та сталінської реорганізації обрала шлях мирного співіснування

з радянською владою. Вчені наймались на роботу до господарських органів і державних установ, науково-дослідних станцій а також створювали різного роду громадські структури. І тільки незначна частина університетських професорів приєдналася до повстанського руху селян, та розділила трагічну долю повстанців. Декілька десятків докторів медицини виселили у 1922 р., а членів організації «Центр дій» у 1924 р. було засуджено до різних термінів ув'язнення та навіть розстрілу, але під тиском світової громадськості цей вирок замінили на перебування у таборах [Очеретянко, 1997]. Серед засуджених опинилися академік М. Василенко, професор П. Смирнов та викладачі київських вишів, а сам процес став попередженням та пересторогою для історика М.С. Грушевського, який повернувся в Україну у березні 1924 р., а також і для решти української професури. Епізодичні фрагменти з історії створення та функціонування ВАТ постають у статтях В.І. Марочка, які стосуються судового процесу над так званими «шкідниками» у сільському господарстві [Марочко, 1998], тобто колишніми очільниками української агрономічної організації. Погромні статті виходили уже в кінці 20-х рр. [Шумилов, 1931], у яких засуджувалася політика і практика «кондратьєвщини», а саме економічної теорії відомого ученого М.Д. Кондратьєва. Насправді відбувалася чистка рядів колишніх ватівців. Дослідники аграрної історії в Україні оминають цей аспект, а деякі з істориків виокремлюють навіть «аграрну інтелігенцію», обмежуючись висвітленням діяльності агрономів, не згадуючи про створення та діяльність Всеукраїнського агрономічного товариства в Україні [Дорош, 2010].

Мета та завдання дослідження полягають у науковому з'ясуванні ролі Всеукраїнського агрономічного товариства у відродженні сільськогосподарського виробництва в українському селі, визначенні основних причин ліквідації товариства та кримінального переслідування його засновників в період становлення сталінського тоталітарного режиму в Україні.

Історіографія та джерельна база дослідження. Сучасна зарубіжна та українська історіографія соціально-політичних проблем історії України 1920-30-х рр. має у своєму арсеналі достатньо монографічних і дисертаційних досліджень, а також статей, які ґрунтуються на методологічних засадах теорії тоталітаризму, висвітлення масового терору радянських органів влади та тоталітарної сутності більшовицької політичної системи. Кількість праць з даної проблематики неухильно зростає, навіть виник термін «репресологія», а саме вивчення обставин та наслідків ленінсько-сталінського терору. Узагальнюючих історіографічних праць з'являється обмаль, які стосуються соціально-економічного, політичного та культурного розвитку суспільства міжвоєнного періоду [Васильчук, 2008; Дровозюк, 2005; Коляструк, 2008; Шаповал 2006], а методологічних досліджень зовсім бракує, тому для сучасного історіографічного аналізу притаманний сучасний плюралізм думок, розмаїття підходів та методів досягнення наукової істини.

Для дослідження історії становлення та функціонування ВАТ довелося залучити архівні фонди «Сільського Господаря», а саме Наркомзему УСРР, Всеукраїнської спілки сільськогосподарських кооперативних товариств, Укрсільбанку та різних періодичних видань 1920-х рр., тому що засновники товариства працювали не тільки на громадських засадах у ВАТ, але і в різних державних та кооперативних установах.

Виклад основного матеріалу. Створення Всеукраїнського агрономічного товариства відбулося у Харкові 22-24 листопада 1921 р. на першому Всеукраїнському агрономічному з'їзді [Українська сільськогосподарська газета, 1922]. Завданням з'їзду було не тільки консолідація агрономічних сил України, але і відновлення та розвитку сільського господарства, його продуктивних сил, селянських господарств, які і були обрані за об'єкт агрономічного впливу. Правління ВАТ переймалося відновленням організаційних зв'язків між агрономами України, з'ясуванням стану сільського господарства та агрономії, формування їх довкола місцевих та центральних установ, обговоренням форм і принципів агрономічної роботи, перспектив сільськогосподарської політики та наданням першочергових рекомендацій державним органам влади. ВАТ не було професійно-корпоративною організацією, а намагалося об'єднати широке коло українських фахівців сільського господарства. Матеріальною базою діяльності ВАТ були субсидії від Наркомзема УСРР, а також внески громадських і кооперативних організацій. Наркомзем виділив спочатку 33 млн. крб., що в умовах емісії було недостатньо, а членські внески становили 200 крб. В 1921 р. відбулося два засідання Ради ВАТ, 28 засідань правління, 18 загальних зборів, на яких заслухали 30 доповідей з першочергових питань відродження сільського господарства.

У Києві було засновано Правобережне бюро, яке займалося організацією агрономічних відділень ВАТ у Київській, Волинській та Подільській губерніях. Упродовж 1921 р. було створено Запорізьке та Донецьке відділення. Згодом були укладені угоди з Одеським товариством сільського господарства та Полтавським «Науковим товариством», які взяли на себе функцій губернських відділень. ВАТ підписало договір про входження до Всеросійського товариства агрономів на федеративних засадах. Спочатку при правлінні створювалися групи науковців, сподіваючись на їх переростання у галузеві секції. Загальними питаннями займався професор М.З. Резніков, проблемами економіки сільського господарства та кооперації К.С. Кононенко, організаційно-технічними аспектами сільськогосподарського виробництва Е.І. Заславський, біологією М.Д. Емелакі, видавничими справами Д. Головко. Керівництву вдалося створити секцію сільськогосподарської освіти, а в кінці 1921 р. товариство уже нараховувало 200 осіб. На засіданнях ВАТ були заслухані доповіді його фундаторів: К.С. Кононенка «Громадська агрономія у зв'язку з державним регулюванням сільського господарства», К.Г. Маньковського «Особливості культури цукрових буряків в Україні», Е.О. Заславського «Про Всеросійський з'їзд діячів дослідної справи», Г.Г. Дібольда «Організація агрономічної допомоги в боротьбі із засухою», та В.К. Подольського «Заходи у боротьбі з безкорм'ям». Також друкувалися доповіді агрономів-практиків, учених-аграрників. Авторські публікації свідчили про існування у ватівців української організаційно-виробничої школи, засновниками якої були О.В. Чаянов, Г.О. Студинський, М.П. Макаров та інші. Так, стаття В. Онуфрієва, щодо організаційних форм агрономічної допомоги селянам, спиралася на праці О.В. Чаянова, тому основним завданням «… агронома повинна стати робота по організації селянських господарств» [Онуфриев, 1922, с. 22].

Один із ідейних лідерів та організатор товариства М.З. Резніков у 1923 р. звітувався про діяльність ВАТ за два перші роки, і опублікував статтю на сторінках «Української сільськогосподарської газети», виклавши своє бачення діяльності

Всеросійського товариства агрономів. На його думку воно було «…організацією за статутом і суттю науково-професійним, але об'єднувало лише агрономів, тому показало за час свого існування, з низки об'єктивних причин, дуже слабку роботу і лише по лінії професійної» [Резников, 1923, с. 4]. ВАТ, за своїм призначенням, вирізнялося від російського товариства тим, що воно було «організацією громадськості на сільськогосподарському грунті, охоплюючи агрономів, кооператорів, «прогресивного сільського господаря», розгорнувши просвітницьку, наукову, і громадсько-організаційну діяльність. На Всесоюзній сільськогосподарській виставці, що відбулася у Москві, українське об'єднання агрономів отримало високу державну відзнаку. М.З. Резніков досить пафосно писав про створення ВАТ, яке виникло під «гарматний вогонь Перекопських позицій у 1920 р., коли громадянська війна бурхливими сплесками здіймалася над усією територією України». Отже, організаційне оформлення Всеукраїнського агрономічного товариства відбулося у 1920 р., статут якого було зареєстровано НКВС в листопаді 1921 р., і за весь період своєї діяльності товариство «не скомпрометувало себе будь-яким ухилом сумнівного характеру» [19 с. 5]. М.З.Резніков сподівався на те, що товариство сприятиме «зрощенню» колишньої «земської еволюційної громадськості з громадськістю революційною-радянською», тобто допускав подібну політично-ідеологічну функцію.

13-14 лютого 1922 р. відбулися перші збори делегатів ВАТ, які схвалили річний звіт, розглянули зміни і доповнення до статуту товариства. Представники місцевих осередків відзначили, що відділення створювалися не лише в губерніях, повітах, але також майже у кожному селі. Відділення створювалися за наявності 20 дійсних членів товариства [Українська сільськогосподарська газета, 1922, с. 21]. Головою Ради ВАТ було обрано К. Маньковського, а правління очолив М.З. Резніков. Почесними членами стали відомі дослідники в галузі сільського господарства, експериментатори, агрономи а також «заслужені особи». Відредагований та затверджений на зборах статут визнаний основним юридичним документом товариства. В статуті наголошувалося, що «Всеукраїнське агрономічне товариство ставить за мету об'єднання осіб, що працюють на агрономічному сільськогосподарському поприщі в Україні, на поприщі громадсько-агрономічних, народно-господарських та науково-технічних інтересів» [Онуфриев, 1926]. Членами ВАТ могли бути особи, які займалися науково-дослідною, агрокультурною, громадсько-організаційною та просвітницькою роботою в усіх галузях сільського господарства, а також селяни-одноосібники, які були зацікавлені в удосконалені форм і методів господарювання. Серед членів ВАТ були професори, викладачі, фахівці різних галузей сільського господарства, агрономи, керівники дослідних станцій. Вони не лише виголошували доповіді, а також готували практичні та методичні рекомендації для державних органів влади. Наприклад, В.М. Соловейчик 29 квітня виступив з доповіддю «Економічні основи культури кукурудзи», а Ю.З. Уман 5 травня опублікував програму роботи курсів з питань тваринництва.

Неодмінною складовою у роботі Ради товариства була колегіальність в обговорення важливих проблем розвитку селянських господарств, фінансування та кооперування його ключових галузей. Саме на засіданнях ради заслухали доповідь К.С. Кононенка про організацію роботи комісії з питань сільськогосподарської кооперації, що створювалася для визначення її ролі і місця, з'ясування принципів

кооперативної реформи радянської влади, впливу на сільськогосподарську кооперацію, зв'язку між кооперацією та земельною реформою, орендою землі, землеустроєм, вивчення кооперативного ринку товарів та форми сільськогосподарського виробництва, кооперативної організації капіталів у селянських господарствах, дослідження громадсько-агрономічної програми функціонування кооперації, її відношення до місцевих органів самоуправління, визначення завдань та принципів кооперативної промисловості [Работа правления за первую половину мая, 1922, с. 21-22].

Створені секції ВАТ виконували важливу повсякденну роботу, що свідчило про розширення впливу товариства на аграрну галузь. У травні 1922 р. почала працювати секція сільськогосподарської кооперації. До складу президії секції входили К.С. Кононенко, І.О. Батюк, О.М. Гречко, І.Ф. Височанський, В.М. Целаріус. Вони досліджували основні форми розвитку кооперативної системи, деструктивні фактори, які негативно впливали на її функціонування. А вже весною 1922 р. діяли такі секції: сільськогосподарської політики та економіки, тваринництва, рослинництва, кооперації, сільськогосподарської освіти, буряківництва. Вони займалися не тільки дослідною роботою, а також впровадженням результатів наукових пошуків у конкретні громадсько-господарські заходи. Основна увага секцій акцентувалася на базових питаннях: вивчення співвідношення промисловості і сільського господарства; розробка та висвітлення завдань податкової політики у сільському господарстві; формування фінансових перспектив в галузі сільськогосподарського кредитування; з'ясування плану та диференційованих агрономічних програм для різних економічних груп селянських господарств, визначення завдань «агрономічної методології» в галузі сільського господарства. Саме даними проблемами переймалися професори І.П. Коротков та В.М. Соловейчик. Стаття В.М. Соловейчика з соціально-економічних проблем розвитку українського сільського господарства вирізнялися ґрунтовністю висновків, наявністю статистичних розробок [Соловейчик, 1928]. До складу президії секції буряківництва, яка почала функціонувати з 23 грудня 1922 р., входили Д.Г. Головко. Г.К. Архипов, Зокрема, І.О. Батюк опублікував декілька наукових праць з історії розвитку сільськогосподарської кооперації [Батюк, 1925(a); Батюк, 1925(b)]. У березні 1923 р. секцію сільськогосподарської освіти ВАТ очолював І.І. Дамберг. Усі організатори товариства мали вищу або середню технічну освіту, отриману у вищих навчальних закладах Європи та Російської імперії. Вони працювали за фахом, а значна частина займалася дослідною справою та читала лекції.

Правління, Рада ВАТ та секції організовували курси для підготовки агрономів, землевпорядників, агрокультурні гуртки. На утримання керівних органів ВАТ виділялося у 1923 р. 2376 крб., тобто заробітна плата була символічною [Українська сільськогосподарська газета, 1922, № 1, с. 21.]. Товариство видавало «Українську сільськогосподарську газету». У 1922 р. вийшло 18 номерів газети [Інформація, 1923 с. 48]. ВАТ сприяло створенню та діяльності агрономічних баз, які були центрами агрокультурного обслуговування селянських господарств. У 1923 р. на Полтавщині функціонувало 17, на Харківщині 12, на Київщині 29, на Поділлі 38, на Одещині 15, а загалом в Україні було 113 агробаз з 4790 десятинами дослідного поля [ЦДАВО України, ф. 27, оп. 15, спр. 165, арк. 101]. На їхніх експериментально-дослідних базах відбувалися курси підготовки та підвищення

кваліфікації агрономів, рахівників, ветеринарів, тощо. Так, 18 березня 1922 р. І.П. Коротков доповідав про організацію селянських господарств, К.С. Кононенко про організацію курсів з тваринництва, а В.А. Онуфріїв про впровадження сучасних форм сільськогосподарської освіти. Випускники організованих курсів працювали фахівцями губернських земельних управлінь з організації селянських господарств, у секціях Держплану УСРР, в установах сільськогосподарської кооперації та науково-дослідних станціях.

В роботі товариства траплялися елементи політизації, коли очільникам доводилося брати участь в ідеологічних акціях. Так 8 квітня 1922 р. появилося «Звернення до громадської думки Європи» в час проведення конференції у Генуї. У документі зазначалося, що за роки війни міжнародна інтервенція підірвала продуктивні сили сільського господарства України, тому держава неспроможна повернути європейські борги царського уряду. У заяві наголошувалося: «Миролюбний і працелюбний український народ прагне мирної праці на його одвічному поприщі – сільському господарстві» [Из деятельности Всеукраинского агрономического общества, 1922, с. 22-23]. Політичне спрямування діяльності ВАТ було винятковим та епізодичним, позаяк товариство дотримувалося основних статутних вимог.

21-24 лютого 1923 р. відбулися чергові збори делегатів від місцевих осередків, на яких учасники ухвалили положення про організацію гуртків. Їх створювали члени ВАТ для впровадження сільськогосподарської освіти та задоволення їхніх нагальних потреб. Створення та діяльність гуртків та курсів повинно допомогати виховувати агрономічні кадри в Україні. На них виступали досвідчені фахівці, знавці справи, а правління ВАТ виплачувало професорам гонорар. Так за лекційний курс (120 годин) по 1 крб. за дві години [ЦДАВО України, ф. 290, оп. 2, спр., 10. арк. 2]. Курси знаходилося у Харкові, на вул. Московській, 10 а правління на вул. Руднєва, 32.

Основною територіальною ланкою ВАТ були його відділення, а курси та гуртки, засвідчували лише діяльність, яку проводили місцеві осередки. Вони почали функціонувати у жовтні 1921 р., але їх послідовне створення продовжувалося до червня 1924 р. Станом на квітень 1923 р. в Україні діяло 17 відділень товариства. Кількість відділень ВАТ продовжувала зростати, відтак у лютому їх було 29, а у травні 1924 р. – 35. Отже, підготовка до створення ВАТ відбувалася упродовж 1920-1921 рр., і завершилася організаційним оформленням у листопаді 1921 р., а структурні підрозділи виникали та діяли у 1921-1924 рр.

Огляд журнальних та газетних публікацій членів ВАТ у 1920-х рр. свідчить про достатньо високий рівень наукової кваліфікації та їх активну громадянську позицію, а з іншого про конкретну прикладну діяльність аграрного товариства. Багатогалузеве спрямування статей та книг, опублікованих членами ВАТ, не дозволяє зробити системного і повного аналізу їх діяльності і це має бути предметом спеціального історіографічного дослідження, тому обмежимося переліком їх проблемно-тематичних пріоритетів та своїм супровідним коментарем. Так, Ю. Уман вивчав сільське господарство Данії, Швеції, Німеччини, перебуваючи безпосередньо там, тому аналізував дослідження вченго О.М. Челінцева про отримання загального прибутку від української землі, підтвердив той факт, що у зазначених країнах він був у 5-6 разів вищий [Уман, 1925]. Так європейські фермери

мали загальну або агрономічну освіту, належне технічне забезпечення господарств. На думку Ю. Умана, перша світова війна пришвидшила розвиток тваринництва, а за роки громадянської війни різко поглибився споживацький характер, тому він пропонував належне вивчення генетичної спадкоємності тварин, створення центральної зоотехнічної станції, селекції нових порід [Уман, 1922; Уман, 1928], тобто стояв на позиціях учених-генетиків. Його однодумці розвивали інші галузі теоретичної та прикладної агрономії: К. Центілович досліджував організацію матеріально-технічної бази районної агрономії, М. Емелакі писав про сортування насіння, А. Йоффе про відродження тваринництва степової смуги, Е. Заславського про застосування в умовах Полтавщини органічних добрив та раннього пару. На теоретично-методологічних позиціях ватівської школи стояв В.Онуфріїв, його праці стосувалися реорганізації хлібозаготівель, контрактації та розселення великих селищ. Зокрема, в одній із своїх публікацій він посилається на книгу О.В. Чаянова «Оптимальні розміри сільськогосподарського виробництва», в якій автор доводить, що на вартість продукції з десятини впливала значна віддаленість її від садиби. Тому В. Онуфріїв пропонував вирішити проблему збільшивши розміри наділу для степових селян до 25 десятин [Онуфриев, 1924, с. 23-24]. Йому належала ідея створення великих поселень для здійснення громадської сівозміни, об'єднавши 40-60 дворів з наділом не менше 5 десятин. В. Онуфріїв опублікував статтю про форми і принципи контрактації в сільському господарстві України, яка розкривала соціально-економічний та організаційний механізм її здійснення. На сторінках інших періодичних видань він звертав увагу на дбайливе ставлення до виробника зерна [Онуфриев, 1926]. Контрактацією технічних культур займався також Г. Підгорний. Він обґрунтовав доцільність даної форми договірних відносин між селянами та промисловістю [Підгорний, 1926]. На переконання В. Онуфріїва кредитування селянських господарств, мало бути довготривалим, цільовим і на пільгових умовах, а дрібні кредити могли отримувати кооперативні товариства. Він допускав використання іноземного капіталу та створення акціонерних банків. Авторитетним фахівцем в проблемах сільськогосподарського кредитування був І.М. Подольський, статті якого друкувалися у 20-х рр.

Засновники ВАТ також працювали в Укрсільбанку, в органах державної влади та кооперативних спілках, вони читали лекції у радянських вишах. Так, М.З. Резніков був зарахований до Наркомзему УСРР з листопада 1920 р. на посаду секретаря бюро Агрономічного з'їзду, а з 15 січня 1921 р. завідувача сільськогосподарського відділу. Агрономом-спеціалістом цього відділу тоді був Е.І. Заславський. Очільником Всеукраїнського агрономічного з'їзду був М.З. Резніков, а членами оргбюро були К.Г. Маньковський, Ю.З. Уман, І.М. Подольський, Г.Г. Дібольд, К.С. Кононенко, А.С. Йоффе. Отже, організаційне оформлення ВАТ відбувалося у рамках Наркомзему УСРР, приміщення якого знаходилося у Харкові по вул. К. Лібкнехта, 82, З жовтня 1924 р. там працювали М.З. Резніков, В.К. Подольський, К.С. Кононенко, В.М. Соловейчик, і залишалися там до восени 1926 р., незважаючи на зміну наркомів. Іноді доводилося співпрацювати з більшовицькими наркомами І.Є. Клименком, Д.З. Мануїльським, Я.М. Дудником, обговорювати фінансові та організаційно-господарські проблеми розвитку сільського господарства. Планову і земельну комісії НКЗ УСРР у червні 1926 р. очолював В.М. Качинський, а її співробітниками були Л.Н. Дімант,

В.М. Соловейчик, С.М. Соловейчик, А.Ф. Дідусенко. К.С. Кононенко був членом колегії НКЗ УСРР, а у жовтні 1926 р. очолював фінансовий відділ цього наркомату.

Співробітниками Всеукраїнського сільськогосподарського банку, починаючи з 1923 р., були О.П. Панченко, І.М. Подольський, А.Ф. Дідусенко, Г.Ф. Обдула, М.З. Резніков, К.С. Кононенко, К.Г. Маньковський, обіймаючи посади головного інспектора, завідувачів ключових підрозділів, ревізійних структур. Кадрові ротації тоді відбувалася доволі часто, але ватівці залишалися до кінця 20-х рр. на своїх посадах. Банківська робота була виснажливою та відповідальною, тому 16 березня 1929 р. А.Ф. Дідусенко просив звільнити його з посади за власним бажанням, бо він «переконався, що в системі сільськогосподарського кредиту мені чим далі, тим важче працювати» [ЦДАВО України, ф. 783, оп. 1, спр. 2448, арк. 169]. Кредитування з дотриманням класового принципу зобов'язувало працівників Укрсільбанку, де правили більшовики І.А. Мусульбас, В.І. Порайко, спрямувати кошти на підтримку соціалістичного сектору господарювання, за рахунок індивідуальних селянських господарств, що не відповідало професійній моралі і гідності справжніх фахівців.

Засновники ВАТ М.З. Резніков, М. Емалакі, К.С. Кононенко, були і засновниками Всеукраїнської спілки сільськогосподарських кооперативних товариств «Сільський Господар», що виникла восени 1922 р. [ЦДАВО України, ф. 290, оп. 7, спр. 2, арк. 8] Зокрема, К.С. Кононенко був обраний членом Всеукраїнської кооперативної ради та брав участь у засіданні 25 травня 1922 р. разом з В.П. Затонським [ЦДАВО України, ф. 271, оп. 1, спр. 1, арк. 148]. Фахівців у галузі сільськогосподарської кооперації часто запрошували також на регулярні збори кооперативних спілок, а деякі з них навіть були постійними членами структурних підрозділів «Сільського Господаря». Так, 5 січня 1929 р. секретар правління І.П. Желдін запросив голову ревізійної комісії «Сільського Господаря» М.З. Резнікова виступити на засіданні Ради спілки, тобто співпраця тривала.

М.З. Резніков вважався лідером ВАТ, тому що його формування і діяльність відбувалися на базі сільськогосподарського відділу НКЗ УСРР, який він і очолював. М.З. Резніков був кандидатом у члени ВКП(б) тому його запрошували на різні заходи, які організовували вищі радянські та партійні органи влади. Наприклад, 7 квітня 1928 р. М.Резніков доповідав на політбюро ЦК КП(б)У про хід посівної кампанії [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 6, спр. 142, арк. 75], а 12 березня 1929 р. його викликали на засідання Раднаркому УСРР, де заслухали доповідь «Конспект плану заходів по сільському господарству УСРР на 1928/29 рік» [ЦДАВО України, ф. 290, оп. 7, спр. 2, арк. 220]. Він акцентував увагу на тому, що засівна площа продовольчих культур внаслідок недороду зменшилася на 37%, а кормових культур на 35%, тому пропонував збільшити врожайність зернових культур в Україні на 10% шляхом розширення посівної площі на 2,8%. Серед пропозицій була і колективізація селянських господарств, тому можна констатувати факт його особистого відходу від пріоритетів ВАТ. 29 вересня 1929 р. політбюро ЦК КП(б)У відрядило М.З. Резнікова до Москви.

Реорганізація Всеукраїнського агрономічного товариства припадає на 1926 р. Його переформатування відбувалося шляхом переведення провідних фахівців у державні та кооперативні установи сільськогосподарського профілю, а також в земельні управління та галузеві профспілкові організації. 16-21 лютого 1926 р. була

скликана перша Всеукраїнська конференція агрономів, але у порядку денному та у промовах не згадувалося про ВАТ. Представники товариства були відсутні і на першому Всеукраїнському земельному з'їзді, який відбувся 13 березня 1926 р. [Украинский экономист, 1926, с. 33]. Згодом регулятивно-організаційні справи перейшли до науково-технічних секцій (НТС) Всеукраїнського центрального правління Робітземлісу. 4-6 жовтня 1926 р. відбувся пленум Всеукраїнського бюро агросекцій, яке прийняло відповідне положення, за яким НТС мало три секції: землевпорядну, агрономічну (по суті повноваження колишнього ВАТ), та лісову. Журнал «Український агроном» став друкованим органом новоствореної агросекції, а до складу бюро увійшли А.Я. Воронін та М.З. Резніков [Український агроном, 1926], тобто колишні ватівці. В одному з номерів за 1927 р. «Українського агронома» зазначалося, що серед агрономів Одещини, які не були членами НТС, «…помічається тенденція відновити організацію типу колишнього ВАТ» [Украинский экономист, 1926, с. 44]. Отже, Всеукраїнське агрономічне товариство було ліквідовано у жовтні 1926 р. шляхом «входження» в агросекцію при НТС Робітземлісу, яка була галузевою профспілкою робітників землі і лісу. 15-19 березня 1928 р. у Харкові відбулася друга Всеукраїнська агрономічна конференція, де було заслухано звітну доповідь Українського бюро агросекцій. У доповіді зазначалося, що з 5470 агрономів в УСРР чоловіки становили 93,4%, жінки 6,6%, з них українці становили 75%, росіяни 13,8%, євреї 4,5% [Глімбоцький, 1928, с. 66-68].

Доленосне значення для ватівців мала колективізація сільського господарства, яка розпочалася наприкінці 1929 р. Вона поставила на порядок денний основне завдання – створення колгоспного ладу в українському селі, тому методологічні принципи засновників ВАТ, які орієнтувалися на зміцнення матеріально-технічної бази селянських господарств, радянська влада визнала «шкідливими» та «ворожими». На початку 1930 р. багатьох колишніх діячів товариства було заарештовано органами ГПУ УСРР. У червні 1930 р. відбувся показовий суд над ними. Всі звинувачення на адресу засновників ВАТ, які тиражували газети, перекреслювали їхню конструктивну діяльність в першій половині 20-х рр. Виявляється, що вони активно готували «антирадянські агрономічні кадри», підтримували «індивідуальне, фермерське господарство» та прикладали значні зусилля, щоб «залишити країну без хліба». Так оглядач газети «Вісті ВУЦВКу», ділився своїми враженнями від судового засідання та писав про М.З. Резнікова так: «Йому біля 50 років. Високий, худий, нервовий. Він гірше за всіх почуває себе в залі суду, і не дивно. Він був кандидатом партії. Два його брати зазнали царських переслідувань – один з них був засуджений за процесом «Народної Волі». Резніков був уже більшовиком, він працював в еміграції в Цюріхській більшовицькій організації. Він був більшовиком до 1908 р., потім закінчив вищу освіту і став одходити од партії (остаточно одійшов 1910 р.). Служив в земських товариствах, а згодом в Харківському сільськогосподарському товаристві» [Інформація, 1923]. Засновнику ВАТ пригадали усі його «ухили», згадали навіть про зустріч білогвардійців у Харкові. Також згадали і про К.С. Кононенка. Кореспондент урядової газети наголошував: «Свої зізнання він читає наче лекцію - в дві академічні години. Спокійно викладає він суть теорії «неонародників, що нею обґрунтували свою ідеологію лідери організації» [Інформація, 1923]. Прокурор Г. Желєзногорський був лаконічним і категоричним, висунувши звинувачення

підсудним у послабленні соціалістичного сектору, підриву економічної могутності республіки, систематичному перекрученні політики радянської влади, поновленні капіталістичного ладу, утворенні буржуазно-демократичної республіки, підтримки куркуля [Железногорський, 1930]. Погромна критика продовжувалася упродовж наступного року, коли підсудні були уже в'язнями. Так, І.Я. Луценко зосередився на статтях В.М. Соловейчика, з метою обґрунтувати його причетність до «реставрації капіталізму» [Луценко, 1931]. Замовлені ідеологічними структурами статті мали персоніфіковане і теоретичне спрямування, і пов'язували українських «неонародників» з «кондратьєвщиною». В одній із публікацій, яка «розвінчувала» економічні погляди колишніх засновників ВАТ, зазначалося: «Початок 20-х рр. Саме на цей час припадає розквіт науки неонародників. В Харкові «розквитає» школа Челінцева – «ростуть» Соловейчик і Коротков, а в Києві «виступає» послідовником цієї школи П. Філіповський. У вузах (колишніх технікумах) проводиться «добросовісний» виклад теоретичних основ організації селянського господарства за Челінцевим, Чановим і згаданими українськими економістами» [Шумилов, 1931]. Ватівці справді мали підтримку українських учених, які займалися економічними проблемами сільського господарства, і сповідували теорію еволюційного розвитку селянського трудового господарства. Відомо, що М.Резніков ще до революції співпрацював з професором О.Д. Челінцевим, а викладач Харківського землевпорядного інституту професор І.П. Коротков підтримував погляди вченого О.В. Чаянова та інших представників організаційно-виробничої школи.

У розгромній статті Я. Харченка «резніковщину» в Україні охрестили складовою частиною «кондратьєвщини». Автор писав: «Коли проаналізувати літературу, що її видали ці буржуазні ідеологи за останній час, і ті буржуазні теорії, що вони проводили в своїх книжках та статтях, то стає ясним, що Кондратьєвих, Громанів, Чаянових, Резнікових, Соловейчиків і Короткових об'єднувала не тільки буржуазна теорія, а що, без сумніву, вони об'єднувались організаційно контрреволюційною кондратьєвською партією. Викриття цих організацій в Харкові та в Москві з усією рішучістю підкреслює і є показником того, що рештки буржуазних і дрібнобуржуазних партій у цей відповідальний напружений момент соціалістичного будівництва в СРСР роблять спроби буржуазно-поміщицької реставрації» [Марченко, 1931, с. 3]. Отже, з членів ВАТ завзяті критикани «зліпили» політичну партію, яка прагнула до реставрації капіталізму. До списку «шкідників» потрапили відомі російські вчені О.В. Чаянов, Л.Н. Юровський, М.Д. Кондратьєв, М.П. Макаров, а в Україні їхні «прихильники» - В.М. Соловейчик, М.З. Резніков, К.С. Кононенко, А.Ф. Дідусенко, І.П. Коротков, К.Г. Маньковський. Саме вони, на переконання автора, для здійснення «поміщицько-куркульської реставрації», для реалізації «програми кондратьєвці-резніківці організували контрреволюційну, так звану «Трудову партію», ембріоном якої у нас в Україні було ВАО (Всеукраинское Агрономическо Общество)» [Марченко, 1931, с. 7]. Звинувачувальна стаття Я.Харченка була узагальненням усієї брудної компанії, яка спалахувала на сторінках періодичних видань упродовж 1930-1931 рр. стосовно діяльності колишніх членів ВАТ, а також про їхні інтелектуальні та організаційні зв'язки з колегами в РСФРР. Ватівців називали «неонародниками», «кондтратьєвцями», представниками «столипінської партії», «кондратьєво-резніківцями», «шкідниками», але за блудною термінологією приховувалася ідеологія нетерпимості до іншої думки.

Висновки. Таким чином, Всеукраїнське Агрономічне Товариство, яке виникло і функціонувало упродовж 1920-1926 років, забезпечивши до певної міри відродження українського сільського господарства у скрутний період його занепаду. На початку 1930-х років воно стало об'єктом політичного, ідеологічного та кримінального переслідування. Товариство об'єднало всю еліту економічної сільськогосподарської науки, і займалося питаннями ветеринарії, агрономії, зоології, дбаючи про селекцію рослинництва і тваринництва. Діяльність засновників ВАТ була рекреаційною і конструктивною, а не «капіталістично-реставраційною». Товариство діяло в умовах відносного економічного плюралізму, притаманного для непу, тому радянська влада ставилася тоді до нього толерантно і навіть надавала фінансову підтримку.

Не викликає жодного сумніву той факт, що проголошення курсу на суцільну колективізацію в українському селі, стало політично-ідеологічною основою системного перегляду існуючих тоді теорій розвитку приватного сектору на селі. Погляди і концепції відомих українських учених, які належали до ВАТ, не відповідали завданням сталінської модернізації соціально-економічних відносин. Тому слідом за Спілкою Визволення України та «Промпартією» постала черга і до «шкідницької націоналістичної контрреволюції в сільському господарстві». На початку 1920-х рр. «буржуазну» науково-педагогічну інтелігенцію, яка з ідеологічних та соціально-професійних позицій не сприйняла сталінської модернізації, депортували за межі України, а на початку 1930-х відправили до сталінських таборів на різні терміни ув'язнення.

Список використаних джерел та літератури

Батюк, І., 1925(a). Сільськогосподарська кооперація на Україні. Х. 128 с.

Батюк, І., 1925(b). Три роки. *Сільський Господар.* № 5-6. С. 9-13.

Васильчук, Г.М., 2008. Радянська Україна 20-30-х рр. ХХ ст.: сучасний історіографічний дискурс. Запоріжжя: Запоріз. нац. ун-т. 314 с.

Шаповал, Л.І., 2006. Сучасна українська та російська історіографія нової економічної політики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук по спец.: 07.00.01 – історія України. Запоріжжя. 23 с.

Дровозюк, С. І., 2005. Національно-культурне та духовне життя українського селянства у 20-30-х рр. ХХ ст. Історіографічний нарис. Вінниця: О. Власюк. 364 с.

Коляструк, О.А., 2008. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти. Х.: Курсор. 121 с.

Глімбоцький, Є., 1928. Друга Всеукраїнська агрономічна конференція. *Шляхи сільського господарства київського краю.* № 1-2. С. 66-68.

Дорош, Т. О., 2010. Аграрна інтелігенція Радянської України (20-і рр. ХХ ст.): соціально-історичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук по спец.: 07.00.01 – історія України. Луганськ. 20 с.

Железногорський, Г., 1930. Присуд історії. Процес контрреволюційної шкідницької організації в сільському господарстві України. *Комуніст.* 5 червня.

Из деятельности Всеукраинского агрономического общества, 1922. Українська сільськогосподарська газета. № 2. С.22-23.

Інформація, 1923. *Агроном.* Вид. Київського Губземуправління. № 1.

Контрреволюція в сільському господарстві УСРР (в залі суду), 1930. *Вісті.* 5 червня.

Луценко, І.Я., 1931. За нещадну боротьбу зі спадщиною шкідництва. *Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства.* 1931. № 5. С. 38-51.

Марочко, В., 1998. Справа «Контрреволюційної шкідницької організації в сільському господарстві УСРР»: механізм і наслідки терору (за матеріалами фондів «Російського зарубіжного архіву Державного архіву Російської Федерації). *З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ.* 1/2. С. 96-105.

Марченко, Я., 1931. Кондратьєвщина на Україні. *Шкідництво в сільському господарстві на Україні.* Харків.

Онуфриев, В., 1926. Еще о реорганизации хлебозаготовок. *Украинский экономист.* 4 апреля.

Онуфриев, В., 1922. О направлении и организационных формах агрономической помощи населению. *Українська сільськогосподарська газета.* 1922. № 1.

Онуфриев, В., 1924. О расселении крупных поселков. *Українська сільськогосподарська газета.* № 14-15. С. 23-24.

Очеретянко, В., 1997. Переслідування української інтелігенції в першій половині 20-х років (за матеріалами фондів «Російського зарубіжного архіву Державного архіву Російської Федерації). *З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ.* 1/2. С. 240-252.

Підгорний, Г., 1926. Контрактація сільськогосподарських культур, її розвиток та значіння. *Український агроном.* № 5. С. 25-27.

Работа правления за первую половину мая, 1922. *Українська сільськогосподарська газета.* № 4. С. 21-22.

Резников, М.З., 1923. ВАО и Всеработземлес. *Українська сільськогосподарська газета.* № 19-20.

Соловейчик, В.М., 1928. Основные вопросы 5-летнего плана реконструкции сельского хозяйства УССР. *Хозяйство Украины.* № 10. С. 24-43.

Український агроном, 1926. № 10.

Украинский экономист, 1926. 14 марта.

Уман, Ю., 1925. Нариси з сільського господарства Західної Європи. *Український агроном.* № 2. С. 59-61.

Уман, Ю., 1922. Перспективы развития животноводства. *Українська сільськогосподарська газета.* № 2. С. 21-23. Уман, Ю., 1928. Питання досвідно-зоотехнічної роботи на Україні. *Український агроном.* № 12. С. 23-25.

Українська сільськогосподарська газета, 1922. № 1.

Центральний державний архів вищих органів та управління України (ЦДАВО України).

Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України).

Шкідництво в сільському господарстві на Україні. Х.; К.: Держсільгоспвидав, 1931. С. 48.

Шумилов, Г., 1931. Щаблі розвитку сільськогосподарської економії й організації сільського господарства на Україні як вузівських дисциплін та кондратьєвщина. *Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства.* № 5. С. 52-57.

References

Batiuk, I., 1925(a). Silskohospodarska kooperatsiia na Ukraini. Kh. 128 s. [in Ukrainian].

Batiuk, I., 1925(b). Try roky. *Silskyi Hospodar.* № 5-6. S. 9-13. [in Ukrainian].

Dorosh, T. O., 2010. Ahrarna intelihentsiia Radianskoi Ukrainy (20-i rr. XX st.): sotsialno-istorychnyi aspekt: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk po spets.: 07.00.01 – istoriia Ukrainy. Luhansk. 20 s. [in Ukrainian].

Drovoziuk, S. I., 2005. Natsionalno-kulturne ta dukhovne zhyttia ukrainskoho selianstva u 20-30-kh rr. XX st. Istoriohrafichnyi narys. Vinnytsia: O. Vlasiuk. 364 s. [in Ukrainian].

Hlimbotskyi, Ye., 1928. Druha Vseukrainska ahronomichna konferentsiia. *Shliakhy silskoho hospodarstva kyivskoho kraiu.* № 1-2. S. 66-68. [in Ukrainian].

Informatsiia, 1923. Ahronom. Vyd. Kyivskoho Hubzemupravlinnia. № 1. [in Ukrainian].

Iz deiatelnosty Vseukraynskoho ahronomycheskoho obshchestva, 1922. *Ukrainska silskohospodarska hazeta.* № 2. S.22-23. [in Russian].

Koliastruk, O.A., 2008. Istoriia povsiakdennosti yak obiekt istorychnoho doslidzhennia: istoriohrafichnyi i metodolohichnyi aspekty. Kh.: Kursor. 121 s. [in Ukrainian].

Kontrrevoliutsiia v silskomu hospodarstvi USRR (v zali sudu), 1930. *Visti*. 5 chervnia. [in Ukrainian].

Lutsenko, I.Ia., 1931. Za neshchadnu borotbu zi spadshchynoiu shkidnytstva. Shliakhy sotsialistychnoi rekonstruktsii silskoho hospodarstva. № 5. S. 38-51. [in Ukrainian].

Marchenko, Ya., 1931. Kondratievshchyna na Ukraini. Shkidnytstvo v silskomu hospodarstvi na Ukraini. Kharkiv. [in Ukrainian].

Marochko, V., 1998. Sprava «Kontrrevoliutsiinoi shkidnytskoi orhanizatsii v silskomu hospodarstvi USRR»: mekhanizm i naslidky teroru (za materialamy fondiv «Rosiiskoho zarubizhnoho arkhivu Derzhavnoho arkhivu Rosiiskoi Federatsii). Z arkhiviv VUChK, HPU, NKVD, KHB. 1/2. S. 96-105. [in Ukrainian].

Ocheretianko, V., 1997. Peresliduvannia ukrainskoi intelihentsii v pershii polovyni 20-kh rokiv (za materialamy fondiv «Rosiiskoho zarubizhnoho arkhivu Derzhavnoho arkhivu Rosiiskoi Federatsii). *Z arkhiviv VUChK, HPU, NKVD, KHB.* 1/2. S. 240-252. [in Ukrainian].

Onufriev, V., 1922. O napravlenii i orhanizatsionnykh formakh ahronomycheskoi pomoshchi naselenyiu. *Ukrainska silskohospodarska hazeta.* 1922. № 1. [in Russian].

Onufriev, V., 1924. O rasselenii krupnykh poselkov. Ukrainska silskohospodarska hazeta. № 14-15. S. 23-24. [in Russian].

Onufriev, V., 1926. Eshche o reorhanyzatsii khlebozahotovok. *Ukraynskyi ekonomist.* 4 aprelia. [in Russian].

Pidhornyi, H., 1926. Kontraktatsiia silskohospodarskykh kultur, yii rozvytok ta znachinnia. *Ukrainskyi ahronom.* № 5. S. 25-27. [in Ukrainian].

Rabota pravlenia za pervuiu polovinu maia, 1922. *Ukrainska silskohospodarska hazeta.* № 4. S. 21-22. [in Russian].

Reznikov, M.Z., 1923. VAO y Vserabotzemles. *Ukrainska silskohospodarska hazeta.* № 19-20. [in Russian].

Shapoval, L.I., 2006. Suchasna ukrainska ta rosiiska istoriohrafiia novoi ekonomichnoi polityky: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk po spets.: 07.00.01 – istoriia Ukrainy. Zaporizhzhia. 23 s. [in Ukrainian].

Shkidnytstvo v silskomu hospodarstvi na Ukraini. Kh.; K.: Derzhsilhospvydav, 1931. S. 48. [in Ukrainian].

Shumylov, H., 1931. Shchabli rozvytku silskohospodarskoi ekonomii y orhanizatsii silskoho hospodarstva na Ukraini yak vuzivskykh dystsyplin ta kondratievshchyna. *Shliakhy sotsialistychnoi rekonstruktsii silskoho hospodarstva.* № 5. S. 52-57. [in Ukrainian].

Soloveichik, V.M., 1928. Osnovnye voprosy 5-letneho plana rekonstruktsii selskoho khoziaistva USSR. *Khoziaistvo Ukrainy*. № 10. S. 24-43. [in Russian].

Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (TsDAHO Ukrainy).

Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy).

Ukrainska silskohospodarska hazeta, 1922. № 1. [in Ukrainian].

Ukrainskyi ahronom, 1926. № 10. [in Ukrainian].

Ukrainskyi ekonomist, 1926. 14 marta. [in Ukrainian].

Uman, Yu., 1922. Perspektivy razvitiia zhyvotnovodstva. *Ukrainska silskohospodarska hazeta.* № 2. S. 21-23.

Uman, Yu., 1925. Narysy z silskoho hospodarstva Zakhidnoi Yevropy. *Ukrainskyi ahronom.* № 2. S. 59-61. [in Ukrainian].

Uman, Yu., 1928. Pytannia dosvidno-zootekhnichnoi roboty na Ukraini. *Ukrainskyi ahronom.* № 12. S. 23-25. [in Ukrainian].

Vasylchuk, H.M., 2008. Radianska Ukraina 20-30-kh rr. XX st.: suchasnyi istoriohrafichnyi dyskurs. Zaporizhzhia: Zaporiz. nats. un-t. 314 s. [in Ukrainian].

Zheleznohorskyi, H., 1930. Prysud istorii. Protses kontrrevoliutsiinoi shkidnytskoi orhanizatsii v silskomu hospodarstvi Ukrainy. *Komunist.* 5 chervnia. [in Ukrainian].

ALL-UKRAINIAN AGRONOMIC SOCIETY IN THE 1920S
(FROM CREATION TO CRIMINAL PROSECUTION)

Viktor Sharpatyi
Doctor of Historical Sciences,
Professor of Department of History and Ethnology of Ukraine,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. The purpose of the article. *Based on the analysis of archival sources and official documents, the activity of the All-Ukrainian Agronomic Society (OJSC) during 1920-1926 is considered, the aim of which was to revive agriculture in difficult times of its decline, but society became the object of ideological, political and criminal persecution.* ***Research methodology*** *– principles of scientificity, historicism, objectivity, methods: historical-comparative, problem-chronological, structural-systemic.* ***Scientific novelty.*** *The process of creation and activity of the All-Ukrainian Agronomic Society in Ukraine in the 1920s is analyzed. The main directions of the society's constructive work regarding agronomy, veterinary medicine, breeding, and zoology with the aim of revitalizing plant and animal husbandry are being studied. The formation of local bodies of society in Ukrainian provinces, their material support, the implementation of agricultural education and the policy of crediting agricultural enterprises are analyzed. The high level of scientific qualification of the heads of JSC and their active civic position are highlighted. It is claimed that in the mid-1920s elements of politicization appeared in the work of the society, when it was necessary to participate in ideological actions. The political direction of JSC activity was episodic and exceptional, since the company complied with the basic statutory requirements, but with the introduction of the policy of complete collectivization in the Ukrainian village, the reorganization of the company began, and the methodological principles of the founders of JSC aimed at strengthening the material and technical base of agriculture were considered "harmful" by the Soviet authorities.* ***Conclusions.*** *The creation of the All-Ukrainian Agronomic Society took place at the first All-Ukrainian Agronomic Congress in November 1921. The task of the society was to consolidate the agronomic forces of Ukraine for the restoration and development of agriculture, its productive forces, i.e. peasant farms. The All-Ukrainian Agronomic Society ensured to a certain extent the revival of Ukrainian agriculture during the difficult times of its decline. OJSC tried to involve a wide range of agricultural specialists in the development and implementation of agronomic policy. The activities of the founders of the society were constructive and recreational, not "capitalist-restorative". OJSC operated in conditions of relative economic liberalism inherent in the NEP, so the Soviet authorities treated it tolerantly at the time and even provided financial support. But the methodological principles of the founders of JSC became incompatible with the policy of complete collectivization that began in the Ukrainian village in 1929. The society, which focused on strengthening peasant farms, became the object of ideological, political and criminal persecution. In February-March 1930, the former "Vatov residents" were accused of undermining the economic power of the republic, trying to restore the capitalist system, and were repressed by the organs of the GPU of the USSR.*

Key words: *agrarian policy, Soviet power, agriculture, collectivization, peasant farms, repressions.*